

Характеристика сучасного стану бібліотечно-інформаційної системи НАН України.

Основою бібліотечно-інформаційного забезпечення роботи НАН України є документно-інформаційні ресурси¹. Сукупний фонд бібліотечно-інформаційних підрозділів на початок 2012 р. становив понад 31 млн пр., у т. ч. бібліотек НДУ – 9,2 млн пр. (НБУВ – близько 15 млн пр., ЛНБ ім. В. Стефаника – 7 млн пр.), у т. ч. іноземних видань – 2,8 млн пр. За видовим складом сукупний фонд бібліотек НДУ на початок 2012 р. становив: книги – 32,3 %; періодичні та продовжувані видання – 59,6 %; нормативні документи – 7,4 %; документи на мікроносіях – 0,7 %. У 1990 р. обсяг фондів бібліотек НДУ становив 8,1 млн пр., тобто за 20 років фонд збільшився на 1,1 млн пр. Щорічний приріст фондів у бібліотеках НДУ за цей період становив 55 тис. пр. Незначне зростання його обсягу пояснюється суттєвим зменшенням упродовж останніх десятиліть та вилученням значної кількості маловживаних, амортизованих, непрофільних видань. Середньорічний показник надходження видань до фондів однієї бібліотеки НДУ мав тенденцію до зниження. Зокрема, за цей період він скоротився вдсятеро. Зменшення щорічних надходжень до фондів бібліотек НДУ пов'язані також зі зниженням кількості отриманих документів за міжнародним книгообміном і скороченням випуску власних видань, підготовлених науково-дослідними установами. На формування фондів бібліотек НДУ у звітному році негативно вплинув такий чинник, як дефіцит бюджетного фінансування, внаслідок чого відбулося скорочення кількості назв передплачених видань та майже припинилася закупівля літератури. Більшість бібліотек НДУ не мали можливості придбати навіть найнеобхідніші довідкові видання. Найбільшу частку серед основних джерел комплектування фондів бібліотек НДУ становили дари та книгообмін.

Окремі бібліотеки поповнили свої фонди виданнями, переданими з особистих бібліотек видатних учених, діячів науки й техніки. Бібліотека Інституту металофізики отримала книжкові видання з особових бібліотек академіка В. Немошкаленка та академіка А. Шпака; бібліотека Інституту українознавства – академіка Я. Ісаєвича; бібліотека Інституту надтвердих матеріалів – академіка М. Новікова; бібліотека Інституту монокристалів – академіка Б. Гриньова та директора установи, доктора хімічних наук О. Шишкіна. Поповнила фонд бібліотеки колекція академіка О. Онищенко,

---

¹ Відомості наводяться за виданням: Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2011 році: інформаційно-аналітичний огляд / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; авт.: А. А. Свобода, Н. І. Смаглова, Г. І. Солоїденко; відп. ред. А. А. Свобода, Г. І. Солоїденко. – К., 2012. – Вип. 17. – 215 с.

генерального директора НБУВ, голови Інформаційно-бібліотечної ради НАН України.

Упродовж семи років академік В. Локтев передплачує для бібліотеки Інституту теоретичної фізики журнал Nature Physics. Річні комплекти наукових журналів, монографії та матеріали конференцій регулярно надсилає зі США колишній співробітник ГАО М. Міщенко. Бібліотека Інституту молекулярної біології і генетики від співробітника, який працює за кордоном, отримала в дар журнали EMBO journal (30 номерів) та EMBO reports (вісім номерів). Досить важливою та обов'язковою складовою фондів бібліотек є видання установ НАН України. Саме вони становлять суттєвий відсоток щорічних надходжень і мають наочно ілюструвати наукові досягнення академічних установ. Слід зазначити, що далеко не всі бібліотеки зберігають повні комплекти документів, виданих на базі своїх установ, а також наукові роботи співробітників, видані власним коштом авторів у інших видавництвах та за кордоном. Зазвичай такі видання відсутні не лише у фондах бібліотек НДУ, а й у НБУВ. Доводиться констатувати той прикрий факт, що бібліотеки не тільки не мають повних комплектів видань співробітників своєї установи, а й досить часто не володіють інформацією про їхній вихід.

Важливим джерелом нової та актуальної інформації є неопубліковані документи, зокрема наукові звіти, дисертації, автореферати дисертацій, препринти, депоновані рукописи. Надходження цих документів до фондів бібліотек постійно зростає та потребує відповідного контролю щодо їх обліку та збереження. Ряд бібліотек Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України отримали книги за Державною програмою «Українська книга», яка реалізується Державним комітетом телебачення і радіомовлення України. Продовжувала надходити на безоплатній основі література з українських видавництв «Обереги», «Наукова думка», «Академперіодика», «Євросвіт». Бібліотеки НДУ м. Харків отримали в дар книги від редакції журналу Functional Materials. Бібліотеки Західного наукового центру продовжували отримувати в дар літературу від добродійного фонду «Світло» та фонду «Відродження». Але, на жаль більшість видань, отриманих у дар від видавництв, у своїй більшості не відповідають тематиці установи і не користуються попитом у читачів.

За видовим складом основний відсоток надходжень до бібліотек становили періодичні та продовжувані видання (62 %), але обсяг надходжень до документно-інформаційних фондів НАН України за цим джерелом постійно скорочується. Більшість бібліотек не має змоги передплатити періодику навіть в електронному вигляді.

Одним із найважливіших джерел поповнення фондів бібліотек на

сучасному етапі залишається книгообмін. Так, найбільшу кількість літератури за книгообміном отримали у 2011 р. бібліотека Інституту українознавства (647 пр.) з Південно-східного наукового Інституту в м. Перемишль – 25 пр., ІНІСН РАН – 44 пр., добродійного фонду «Сейбр-Світло» – 32 пр. та ін. Бібліотека Інституту ядерних досліджень отримала 289 пр. препринтів з Об'єднаного інституту ядерних досліджень м. Дубни. Бібліотека Інституту зоології впродовж багатьох років обмінюється виданнями з такими установами, як Британський музей природи, Тульське етимологічне товариство, Зоологічний інститут РАН, Харківський філіал українського етимологічного товариства, а також з багатьма заповідниками та природними парками України. У 2011 р. бібліотека налагодила книгообмін з новими партнерами: Чернівецьким краєзнавчим музеєм, Верхняцькою дослідно-селекційною станцією Інституту коренеплідних культур УААН, Музейним фондом ім. О. Браунера, Регіональним ландшафтним парком «Міжрічинський» та ін.

Завдячуючи книгообмінним зв'язкам з багатьма науковими установами та громадськими організаціями Литви, Латвії, Польщі, Словаччини, Чехії, Хорватії, Китаю, Японії, до бібліотеки Інституту проблем міцності продовжують надходити зарубіжні періодичні видання. Бібліотека Державного природознавчого музею активно співпрацює з багатьма зарубіжними установами, зокрема МДУ ім. М. В. Ломоносова, Інститутом зоології, Інститутом систематики і еволюції тварин та Інститутом палеоботаніки Польської АН, Етимологічним товариством Польщі та ін. Бібліотека Головної астрономічної обсерваторії відправляє журнал «Кинематика и физика небесных тел» за кордон за 33 адресами, завдяки книгообміну отримує «Астрономический журнал», «Вестник ФГУП НПО им. С. А. Лавочкина», журнали «Астрофизика» (Вірменія), Baltic Astronomi (Литва) та ін.

Невиділення коштів на придбання нової літератури змушувало бібліотеки шукати нетрадиційні шляхи комплектування фондів. У 2011 р. бібліотеки НДУ продовжували отримувати допомогу від зарубіжних організацій, співпрацювати з товариствами, які займаються пошуками та реалізацією наукової книжкової продукції. Бібліотека Інституту колоїдної хімії та хімії води співпрацювала з ТОВ «Сімпроком» та завдяки йому отримала сім дуже необхідних книг. Бібліотека Інституту політичних та етнонаціональних досліджень отримала літературу від товариств «Сімпроком» та «Мега-Ватт». Велику колекцію книг перською мовою від Посольства Ірану та підбірку китайської літератури і книг про Китай від МЗС України отримала бібліотека Інституту сходознавства. Іноземні журнали

через кафедру ЮНЕСКО отримала бібліотека Інституту проблем кріобіології та кріомедицини. Упродовж багатьох років до бібліотеки Інституту українознавства надходить газета з Великої Британії «Українська думка». Активно співробітничав з Міжнародним фондом Journal Donation Project бібліотека Інституту соціології. Благодійний фонд Криму надає допомогу бібліотеці НІАЗ «Ольвія», надсилаючи їй нову літературу з античності.

Зміцненню книгообмінних зв'язків сприяє видавнича діяльність установ та наявність обмінних фондів наукових видань у бібліотеках. Упродовж багатьох років плідно співпрацюють з Бібліотекою з природничих наук РАН бібліотеки інститутів ботаніки, металофізики, механіки, колоїдної хімії та хімії води, прикладної математики і механіки, фізіології, Морського гідрофізичного інституту (МГІ), Фізико-технічного інституту низьких температур (ФТІНТ). Бібліотека Інституту біології південних морів (ІБІМ) підтримує книгообмінні зв'язки з 30 організаціями та установами Росії і України.

Активно поповнює свої фонди новою літературою бібліотека Інституту проблем міцності, обмінюючи свій журнал «Проблеми прочности» на споріднені видання з наукових установ Риги, Томська, Гомеля та Львова. Бібліотека Інституту українознавства передає свої видання до багатьох наукових установ, вищих навчальних закладів та бібліотек Польщі, Росії, України в т. ч.: Інституту історії Підляської академії, Інституту історії Жешівського університету, Гданського університету, Інституту Середньо-Східної Європи та Люблінського Католицького університету, Острозької та Києво-Могилянської академії, бібліотек НТШ та ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Проблему, пов'язану з відсутністю необхідних видань, частково компенсує Інтернет, але, як правило, це видання не останніх років і не в повному обсязі... *(Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – С. 181–185).*